“_____Досвід_____”
(шифр)

МЕТАФОРИЧНА ДОМІНАНТА ІДІОСТИЛЮ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ В ПЕРЕКЛАДІ

ЗМІСТ

ВСТУП **3**

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження метафори та ідіостилю в лінгвістиці та перекладознавстві **5**

1.1. Метафора, її визначення, класифікації та особливості вживання: вітчизняні та закордонні розвідки з лінгвістики і перекладознавства 5

1.2. Поняття і специфічні риси домінанти ідіостилю автора художнього тексту 9

1.3. Способи відтворення метафори у перекладі 11

Висновки до розділу 1 13

РОЗДІЛ 2. Специфіка передачі метафоричної домінанти ідіостилю Террі Пратчетта в перекладі з англійської мови українською **14**

2.1. Передперекладацький і перекладацький аналіз відтворення метафоричної домінанти в українському перекладі: картина світу та особливості ідіостилю Террі Пратчетта 14

2.2. Проблема досягнення адекватності в українському перекладі англомовної метафори: лінгвокультурний аспект 22

Висновки до розділу 2 27

ВИСНОВКИ **28**

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ **31**

ВСТУП

Ставлення до метафори з моменту її виникнення є неоднозначним. Метафору розглядали з різних точок зору, заперечували, відводили їй другорядні ролі.

Початок вивченню метафори поклав Аристотель. Метафоричні переноси розглядалися ним як вагомий засіб мови, який мав позитивний вплив на слухача і посилював аргументацію. Основою метафоричного перенесення Аристотель позначав подобу двох предметів і вважав його основним засобом пізнання [2, с. 292].

Вивченням метафори займалися такі перекладознавці та лінгвісти як Дж. Лакофф, М. Джонсон, П. Ньюмарк, Н. Д. Арутюнова, Т. А. Казакова, В. Н. Комiссаров, В. Н. Телія, Н. Ф. Палевина, Ю. І. Левін, А. Н. Веселовський, Ш. Баллі, Л. С. Виготський та інші.

Актуальність теми дослідження ґрунтується на тому, що в сучасних україномовних дослідженнях з лінгвістики і перекладознавства недостатньо висвітлено питання індивідуального стилю і проблеми перекладу творів письменника Террі Пратчетта. Метафорична домінанта Террі Пратчетта досліджена мало, а переклад метафоричної домінанти ідіостилю пов’язаний із вирішенням низки проблем, які стосуються не лише лінгвістики і перекладознавства, але й літературознавства, культурології та філософії.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей ідіостилю Террі Пратчетта і визначенні його метафоричної домінанти, а також способів її перекладу українською мовою.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення наступних **завдань**:

— визначити й охарактеризувати основні поняття дослідження («ідіостиль», «метафора», «стратегія перекладу», «тактики перекладу», «перекладацькі операції»);

— здійснити перекладацький аналіз роману-фентезі Террі Пратчетта для окреслення способів, тактик та операцій перекладу, задіяних у відтворенні

метафоричної домінанти індивідуального авторського стилю;

— виявити труднощі перекладу та шляхи їхнього подолання для досягнення адекватності перекладу;

— розглянути лінгвокультурний аспект під час перекладу твору письменника.

Об'єктом дослідження є метафорична домінанта індивідуального стилю Террі Пратчетта в оригінальному англомовному тексті та його українському перекладі.

Предметом дослідження роботи є тактики й операції перекладу, задіяні для адекватного відтворення метафоричної домінанти ідіостилю Террі Пратчетта в українському перекладі.

Матеріалом дослідження слугували англомовний оригінал гумористичного фентезі «Правда» Террі Пратчетта і його український переклад, виконаний Олександром Михельсоном, загальним обсягом 464 сторінки, з яких було обрано 200 текстових фрагментів, що містять приклади метафори.

Методи дослідження. Під час дослідження використано такі методи: метод суцільної вибірки для формування метафоричного корпусу дослідження; передперекладацький і перекладацький аналіз твору для визначення особливостей авторського ідіостилю, жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей твору, встановлення способів, операцій, тактик і стратегії їхнього відтворення в українському перекладі; метод кількісного обчислення для експериментального і кількісного підтвердження результатів дослідження і висновків до нього.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона стане в нагоді під час викладання таких дисциплін: «Теорія та практика перекладу», «Особистість перекладача та автора художнього тексту», «Труднощі художнього перекладу», а також у майбутніх наукових розвідках, пов'язаних із проблемою ідіостилю в перекладознавстві.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ ТА ІДІОСТИЛЮ В ЛІНГВІСТИЦІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1. Метафора, її визначення, класифікації та особливості вживання: вітчизняні та закордонні розвідки з лінгвістики і перекладознавства

Явище метафори розглядало багато наук. Однією з перших була риторика. У класичній риториці метафора була представлена в основному як відхилення від норми – перенесення назви одного предмета на інший. Метою цього перенесення є або заповнення відсутності в системі однієї мови еквівалента для лексичної одиниці іншої мови (лексичної лакуни), або якась «прикраса» промови [1, с. 217].

Пізніше проблема метафори перемістилася з риторики в лінгвістику. Таким чином виникла порівняльна концепція метафори, в якій метафора позиціонувалася як образотворче переосмислення звичайного найменування. Метафора представлялася як приховане порівняння. Теорія порівняння стверджувала, що метафоричне висловлювання пов'язане з порівнянням двох або більше об'єктів [1, с. 218].

Традиційна (порівняльна) точка зору на метафору виділяла лише кілька підходів до способу утворення метафори й обмежувала застосування терміна «метафора» також тільки деякими випадками. Це змушує розглядати метафору тільки як мовний засіб, як результат заміни слів або тематичних зрушень, в той час як в основі метафори лежить запозичення ідей.

На думку М. Блека, існують дві причини метафоричного слововживання: автор вдається до метафори при неможливості знайти прямий еквівалент метафоричного значення або при використанні метафоричної конструкції з чисто стилістичними цілями. Метафоричний перенос, на його думку, поєднує в собі унікальність семантичного значення і стилістичний потенціал [6, с.157].

Дослідженням метафори займалися багато закордонних вчених, наприклад, Джордж Лакофф – американський лінгвіст, професор когнітивної лінгвістики в Каліфорнійському університеті в Берклі. Новаторство Лакоффа полягає в тому,

що він розглядає метафору, як понятійну конструкцію, а не тільки мовну, як до цього вважалося на заході. Він віддає метафорі центральне місце в процесі розвитку думки.

У своїй книзі Дж. Лакофф та М. Джонсон «Метафори, якими ми живемо» лінгвісти виділяють наступні концепції метафори: когнітивна теорія метафори та дескрипторна теорія метафори.

Метафоризація заснована на взаємодії двох структур знань – когнітивної структури «джерела» (source domain) і когнітивної структури «цілі» (target domain). Сліди метафоричної проекції виявляються на рівні семантики речення та тексту в вигляді метафоричних наслідків. Наприклад, метафора НАРОД / СУСПІЛЬСТВО [мета] — ЦЕ СТАДО [джерело] в виразах типу «*Ми знову є лише безсловесним стадом для згубних ігор «Верхів»* звертає увагу адресата на ідею «несамостійності, пасивності», яка є частиною когнітивної структури (фрейму) «стада»: знання про світ говорять нам, що стадо тварин (наприклад, корів – як прототипного варіанту для європейської культури) керується пастухом [16, с. 9].

П. Ньюмарк під метафорою розуміє будь-який образний вислів: будь то слово, використане в переносному значенні чи персоніфікація абстрактного поняття (наприклад, “modesty forbids me” – «скромність НЕ дозволяє мені») [30, с. 104].

Структурно метафори поділяються на прості, які представлені однією лексичною одиницею, і розгорнуті, або поширені, які можуть бути представлені словосполученням, фразою, реченням або цілим текстом.

П. Ньюмарк виділяє шість типів метафор: стерта (dead), метафора-кліше (Cliché), звичайна (stock), адаптована (adapted), «недавня» (recent) і оригінальна (original) [30, с. 106-113].

Під стертими метафорами розуміються метафори, фігуральний характер яких уже не відчувається. Стерті метафори часто зустрічаються під час опису часу і простору, географічних об'єктів і в позначенні діяльності людей. Метафорами можуть ставати слова, що позначають частини тіла, природні

явища. Наприклад, в англійській мові до таких слів належать “field”, “top”, “foot”, “mouth”, “arm”, “fall”, “rise” і т.д. Проблема перекладу такого типу метафор полягає в тому, що не завжди можна перекласти їх дослівно. Наприклад, англійському вислову “field of human knowledge” відповідає українська метафора «галузь знання», а не «поле знання». Під час перекладу стертих метафор слід керуватися принципами лексичної сполучуваності у мові перекладу, тобто стертим метафорам мови оригіналу слід підбирати еквівалентні стерті метафори мови перекладу. Образ, на якому заснована метафора, може не збігатися в різних мовах. Стерта метафора тим і специфічна, що її «образність» знята, а передається лише семантичне значення.

До метафор-кліше слід віднести ті, які втратили свою естетичну складову, а використовуються для того, щоб виразніше, з емоцією висловити свою думку. Наприклад: “not in a month of Sundays” – «після дощику в четвер».

Звичайна метафора може перетинатися з метафорою-кліше. Вона несе активну естетичну функцію, емоційно впливає на читача та є досить ефективним методом для опису якогось конкретного або абстрактного поняття. Найкращий спосіб перекладу такого типу метафор – це підбір еквівалента зі схожим образом у мові перекладу.

До адаптивних метафор належать авторські оказіоналізми, які в перекладі необхідно адаптувати для носія мови. Бажано зберегти форму і зміст, але якщо це неможливо, то головним є передати зміст.

Недавні метафори – це метафоричні неологізми. Під час їхнього перекладу необхідно орієнтуватися на принципи перекладу неологізмів.

До оригінальних метафор належать індивідуально-авторські метафори. Їх потрібно передавати максимально близько до оригіналу адже вони відображають індивідуальний стиль автора і збагачують словниковий склад мови перекладу [30, с.112].

У роботах Н. Д. Арутюнової метафора розглядається як спосіб створення лексики «невидимих світів», що відображає духовне джерело, внутрішнє життя людини. Зокрема, під час вираження емоцій за допомогою природних явищ

(води, вогню, вітру), на її думку, «виникає якийсь зведений образ почуття, що виявляється в наборі суперечливих один одному з точки зору логіки предметного світу предикатів», «створюється підлеглий особливій логіці світ душі» [3, с. 8-9].

Алогічність метафори, її невідповідність реальним процесам дійсності і природі раціонального мислення визначає ставлення до неї як до елементу поетичної структури, який стихійно виникає і гасне з незрозумілих і незбагненних для людини причин. Повноцінному вивченню метафоричних конструкцій перешкоджає той факт, що вони не вкладаються у звичні структурно-семантичні рамки, «сама її сутність не відповідає комунікативному призначенню основних елементів речення – його суб'єкта і предиката» [3, с. 20].

Тому «природне місце метафора знаходить саме в поетичній мові, в якій вона виконує естетичну, а не власне комунікативну (інформаційну) функцію. Її мета – викликати уяву, а не повідомляти інформацію» [3, с. 5-32].

Крім Н. Д. Арутюнової, яка трактує метафору як постійний розсадник алогічного в мові, ще ряд лінгвістів трактували метафору як явище, що не піддається логіці. Наприклад, А. Н. Веселовський назвав метафору «несвідомою грою логіки» [7], Ш. Баллі вважає, що метафоричні зближення «зазвичай засновані на смутних аналогіях, подекуди зовсім нелогічних». В. Н. Телія пише про «порушення логічного порядку» в метафоричних перенесеннях [25, с. 42]. Л. С. Виготський вважав, що метафора формується «образним шляхом, тобто не за законами логічного мислення, а за законами комплексного мислення» [9].

Виділяють власне мовні та художні метафори. Мовна є засобом мови, а художня – поетичним засобом. Першим, хто протиставив мовну метафору художній, був Ш. Баллі, який показав загальну метафоричність мови.

Н. Д. Арутюнова виділяє такі функціональні типи мовної метафори: номінативна (яка втратила образний елемент), образна метафора, когнітивна, генералізуюча (як кінцевий варіант когнітивної метафори) [4, с. 235].

Типологія метафор Ю. І. Левіна: метафори-порівняння (наприклад, колонада рощі), метафори-загадки та метафори, що приписують об’єкту властивості іншого об’єкта (отруйний погляд) [17, с. 293].

1.2. Поняття і специфічні риси домінанти ідіостилю автора художнього тексту

Кожному письменнику притаманний індивідуальний набір рис, за допомогою яких можна впізнати його серед багатьох інших авторів.

Вивчення індивідуального авторського стилю є одним з найважливіших завдань стилістики. Опис мови на рівні норми – традиційне завдання стилістики, починаючи з XVII століття, у той час як опис на рівні індивідуальної мови – порівняно нове питання, висунуте в коло наукових проблем у перші десятиліття XX століття.

Досліджуючи зв'язки між автором і структурою створеного ним тексту як словесно-художнього цілого, В. В. Виноградов робить висновок, що «стиль письменника ... створює і відтворює індивідуально-виразні якості і співвідношення речей-образів, типові для творчої системи саме цього художника» [8].

Дослідження мови автора або, вірніше, індивідуального стилю письменника – прикордонна область між літературознавством і лінгвістикою. Однак кожна з цих наук, маючи один і той самий предмет дослідження, підходить до нього з різних сторін. Лінгвістика розглядає насамперед своєрідність вибору мовних засобів і системність такої своєрідності. Однак проблема індивідуального стилю письменника цим не обмежується. Деякі питання, що виходять за межі чисто лінгвістичного аналізу, все ж в тій чи іншій мірі визначають вибір мовних засобів. До них, зокрема, можна віднести композицію твору, сюжет і способи його розгортання, літературну школу або напрям, до якого належить письменник, і багато іншого. Цими питаннями займаються літературознавці, а в дослідженнях індивідуального стилю письменника, що проводяться з лінгвістичної точки зору, вони можуть займати

лише підлегле місце. Лінгвіста також цікавить проблема літературної норми, її коливання, виправдані і невиправдані її порушення, кордони цих порушень або відступів і ряд інших питань, пов'язаних з функціонуванням норм літературної мови певної епохи.

Домінанта ідіостилю – це найбільш виражений компонент в унікальному мовленні автора, головна ознака індивідуального стилю письменника. До стильових домінант належить домінування певних лексичних засобів виразності, стилістичних тропів і фігур, типів композиції, фабульно-сюжетних особливостей [8].

Дослідниця О. В. Старкова у статті «Проблеми розуміння феномену ідіостилю в лінгвістичних дослідженнях» виділяє п'ять підходів до аналізу ідіостилю [24, с. 76-79].

Семантико-стилістичний підхід розглядає ідіостиль як систему «індивідуально-естетичного використання властивих даному періоду розвитку художньої літератури засобів словесного вираження». Представником цього підходу був В. В. Виноградов. У рамках цього підходу створюються словники мови письменників [24].

Лінгвопоетичний підхід. Ідіостиль характеризується як «складна система взаємообумовлених мовних прийомів, які беруть участь в побудові художнього світу поета». Цей підхід виявляє загальні закономірності в слововживанні письменників, тому що спрямований на лексикоцентризм [24].

Системно-структурний підхід трактує ідіостиль як «особливий модус лінгвістичного конструювання світів, деяку функцію, яка співвідносить різні стани мови з відповідним певному стану мови можливим світом». Згідно з С. Т. Золяном в ідіостилі виявляється так званий «код іносказання» творчої особистості, який багато в чому заданий генетично і залежить від способу мислення представленої особистості [10].

Комунікативно-діяльнісний підхід прирівнює ідіостиль до поняття «творча індивідуальність автора». Цей підхід ґрунтується на концепції мовної особистості Ю. Н. Караулова [13]. «Кожна грань художнього тексту ... в будь-

якому ракурсі розгляду його в якості об'єкта лінгвістичного дослідження, висвічує роль автора – мовної особистості, творчої особистості – творця, перетворювача, естетично трансформує і варіює засоби мови, що користується ними як найтоншим інструментом у вираженні своїх поглядів і оцінок», – зазначає В. В. Леденева [18, с. 36-41].

У руслі когнітивної лінгвістики і на основі моделювання «можливих світів» різних авторів формується когнітивний підхід до ідіостилю. В рамках цього підходу ідіостиль розглядається як система засобів вираження, яка співвідносить внутрішній світ письменника з художньої дійсністю, художнім світом тексту, створюваним поетичною мовою. Ключовим є поняття індивідуально-авторського концепту. Дослідження ідіостилю йде з опорою на первинну комунікативну діяльність автора.

Автор публікації узагальнює ці поняття і формулює своє визначення. Так, згідно з О. В. Старковою, ідіостиль – це «система принципів моделювання індивідуально-авторської картини світу за допомогою формування змісту художнього тексту, відбору мовних одиниць і образних засобів для його вираження, заснованого на особливостях свідомості мовної особистості та її уявленнях про дійсність» [24, с. 79].

1.3. Способи відтворення метафори у перекладі

Пітер Ньюмарк – англійський професор, один із головних діячів у вивченні теорії перекладу в XX столітті в Європі, який описав ряд способів, за допомогою яких перекладачі зазвичай передають метафору в художньому тексті: 1) відбувається збереження метафоричного образу, в тому разі, якщо він зрозумілий і близький носіям іншої мови; 2) оригінальна метафора замінюється метафорою-еквівалентом; 3) метафора перекладається порівнянням; 4) метафоричний образ зберігається з додаванням пояснення; 5) метафора перекладається перефразуванням [30, с. 45-52].

У теорії перекладу вже давно сформульований «закон збереження метафори», відповідно до якого метафоричний образ повинен в міру

можливості зберігатися у перекладі. Недотримання цього закону призводить до того, що зміст фрази змінюється, а її естетичний і прагматичний ефект знижується [28, с. 156-162].

В. Н. Комісаров виділяє наступні види перекладу конвенціональних метафор: 1) переклад, що ґрунтується на тому ж самому образі (broken English – ламана англійська); 2) переклад, що ґрунтується на іншому схожому образі (a ray of hope – проблиск надії); 3) дослівний переклад метафори (as black as sin – чорний, як гріх); 4) неметафоричне пояснення (as large as life – у натуральну величину) [14, с. 70].

Т. А. Казакова виокремлює наступні способи перекладу метафори: повний переклад (збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі); додавання/опущення; заміна; структурне перетворення; традиційний відповідник [11, с. 237].

Слід враховувати небезпеку буквального перекладу метафори, в результаті якого може виникнути абсолютно чужий переклад мови образу. Тому в подібних випадках правильніше вдатися до неметафоричного пояснення. Це свідчить про те, що «закон збереження метафори» – це, швидше, не закон, а тенденція, рекомендація для перекладачів, та зовсім не сувора догма. Найбільшу складність у перекладі представляють авторські метафори, які не мають готових еквівалентів та викликають труднощі під час перекладу. У своїй дисертації А. Річардс запропонував наступну класифікацію способів передачі метафор: пошук образного аналога в мові перекладу; створення дослівного еквівалента; описовий переклад; заміна образу оригіналу на прийнятий у мові перекладу образ; метод компенсації; метод експресивно-прагматичної конкретизації; нейтралізація метафори [20, с. 149].

Розглянуті вище класифікації засновані на традиційній теорії метафор, відповідно до якої метафора розглядається як мовне або мовленнєве явище, що сприяє прикрасі мови і підсилює прагматичний вплив. Зовсім інша класифікація метафор запропонована в когнітивній лінгвістиці, яка відносить метафору не стільки до власне мовної, скільки до ментальної сфери. Інакше кажучи,

метафори народжуються в процесі мислення, а не з'являються в процесі перекладу думки у фразу.

Багато дослідників вважають культурологічні фактори визначальними у перекладі метафори. Так, наприклад, якщо оригінальність метафори визначається культурно-специфічними факторами, які виникають у перекладі, то читач буде позбавлений більшої частини важливої інформації про культуру вихідної мови. Складність перекладу окремих метафор пов'язана з особливостями як культури донора, так і культури-рецепієнта.

Висновки до розділу 1

Проведення аналізу теоретичної бази дослідження метафори в лінгвістиці і перекладознавстві дало змогу зробити висновок про те, що досі не сформовано єдиного універсальнго підходу до розуміння цього явища. Саме тому були розглянуті різноманітні підходи до визначення метафори, наведені класифікації закордонних і вітчизняних вчених, які досліджували це явище, вивчені різноманітні концепції і типи метафор і метафоричних утворень, а також виявлені найбільш уживані класифікації метафор з точки зору способів їхнього перекладу. У всіх запропонованих способах перекладу метафор переважає принцип збереження аналогічного метафоричного образу, принцип перефразування та заміни еквівалентною метафорою у мові перекладу. Недотримання «закону збереження метафори» призводить до того, що зміст фрази змінюється, а її естетичний і прагматичний ефект знижується.

Було з’ясовано, що ідіостиль автора художнього твору – це неповторний спосіб уживання мовно-виразових засобів для реалізації комунікативної мети мовної особистості в мовленні і в породжених нею текстах. Розглянуто п’ять підходів до аналізу ідіостилю за О. В. Старковою: семантико-стилістичний підхід, лінгвопоетичний, системно-структурний, комунікативно-діяльнісний та когнітивний підхід до вивчення ідіостилю.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ МЕТАФОРИЧНОЇ ДОМІНАНТИ ІДІОСТИЛЮ ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА В ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

2.1. Передперекладацький і перекладацький аналіз відтворення метафоричної домінанти в українському перекладі: картина світу та особливості ідіостилю Террі Пратчетта

Відтворення метафори є досить складним завданням, під час якого перекладачеві необхідно враховувати низку факторів: наближеність/віддаленість культур мови оригіналу та мови перекладу, індивідуальні особливості стилю автора оригіналу і національні особливості носіїв мови перекладу. Все це впливає на якість та адекватність відтворення метафори і збереження комунікативного ефекту у перекладі художнього твору.

Передперекладацький аналіз творчості Террі Пратчетта показав, що автор затівав свої твори як пародії на фентезі 70-х років, тому для його творчості характерне явище інтертекстуальності як співвідношення літературних творів, наприклад, різноманітні включення з інших творів через цитування, алюзії, пародіювання тощо. Тому під час перекладу будь-якого твору Террі Пратчетта перекладачу доводиться поглиблювати свої фахові енциклопедичні знання і ознайомлюватися з іншими творами того часу, щоб не пропустити наявні інтертекстуальні включення, важливі для розуміння конкретного твору, що перекладається.

Художній твір Террі Пратчетта «Правда», взятий для перекладацького аналізу відтворення метафоричної домінанти, написаний прозою в жанрі фентезі, що означає наявність ірреальних компонентів, великої кількості авторських вигадок, нереальних істот і світів з чудернацькими назвами. Жанр фентезі характеризується віддаленням від загальноприйнятих норм, може, наприклад, містити вигадану мову, тому перекладач має бути готовим до вирішення проблеми відтворення таких фентезійних складових.

Під час вивчення лексико-стилістичних засобів твору «Правда» Террі Пратчетта, одразу можна помітити, що характерною особливістю тексту є навмисні огріхи, постійні друкарські помилки та неграмотні записи. Розглянемо приклад записки, яку гноми відправляють додому батькам як тільки переселяються до міста:

“Well, I arrived here all right and I am staying, at [109 Cockbill Street The Shades Ankh-Morpk]. Everythyng is fine. I have got a goode job working for [Mr C.M.O.T. Dibbler, Merchant Venturer] and will be makinge lots of money really soon now. I am rememberinge alle your gode advyce and am not drinkynge, in bars or mixsing with Trolls. Well thas about itte mu,'t goe now, looking forwade to seing you and [Emelia] agane, your loving son”.

«Отож, я прибув сюди успішно і зупинився, заадресою [Вулиця Півнедзьоба, 109, Анк-Морпорк]. Все добре. Я отримав добру роботу у [пана В. Д. В. Нудля, комерсанта] і тепер дуже, скоро, почну заробляти справді добрі гроши. Я памятаю всі ваші добри поради і не пйу в барах, та, не звязуюся з Тролями. Отакі справи, тепер маю йти, з нетерпіньям чекаю зустрічі з вами та [Емелією], вашлюблячий син».

Досліджуваний текст переповнений метафорами, порівняннями, оказіоналізмами, алюзіями, грою слів, гумором та сатирою. Сам автор говорить, що кожна метафора тут є потенційно реальною. Перекладати подібний текст дуже непросто. Перекладач повинен сприймати не лише інформаційну, але й емоційну і образну сутність тексту.

Події розгортаються у місті Анк-Морпорк, де живе хлопець на ім’я Вільям. Він щомісяця розсилає заможним мешканцям аркуш з описом останніх подій в місті. Виготовлення цього аркуша є досить складною справою, але гномам вдалося винайти друкарський станок. Тепер правда стає доступною для кожного.

Автор ставить досить важливі соціальні питання обрамлюючи це веселою та вишуканою обгорткою. Наприклад, твір наводить на роздуми: «Що таке правда?», «Що важливіше – правда чи гроші?», «Правда чи популярність?»,

«Що нести народу, дійсні події чи прикрашені плітки?», «Чого варта гідність журналіста, хто взагалі може ним вважатись?». Зустрічаємо багато алегорій про механізми, які допомагають або заважають розвитку друкарського ремесла.

За сторінками «Анк-Морпорського Часу» стоїть Вільям де Ворд та його подруга Сахариса. Здається, що вони можуть розкрити все про всіх. Розкрити брехню, яка гарно замаскована під правду. Руйнувати стереотипи, ламати стандарти. Їх можна охарактеризувати як журналістів-детективів. Читач має змогу побачити журналістику з середини, весь бруд та складнощі, сам процес написання сюжетів і новин, те, як люди готові поглинати брехню швидше за правду.

Під час перекладу досліджуваного роману-фентезі перекладачем було задіяно стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу, яка реалізувалася за допомогою низки різноманітних тактик. Тому й відтворення метафоричної домінанти в українському перекладі ґрунтується на тактико-операційній складовій цієї стратегії.

Було розглянуто різні способи перекладу метафор і обрану одну з найґрунтовніших класифікацій способів відтворення метафори, що належить авторству Т. А. Казакової, яка рекомендує шість правил відтворення метафори: повний переклад (співпадають як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі); додавання/опущення; заміна; структурне перетворення; традиційний відповідник [12, с. 246].

Наведемо приклади **повного перекладу**:

ПРИКЛАД 1: англ. *the creaky stairs* – укр. *рипучі сходи*; англ. *the freezing night* – укр. *крижана ніч*; англ. *the creak of an oar* – укр. *рипіння весла*. Під час перекладу цих метафор реалізовувалася тактика передачі когнітивної інформації за домогою використання **міжмовних перекладацьких відповідників.**

ПРИКЛАД 2: англ. “*The rumour, having been pinned to the page by William's pen like a butterfly to a cork, didn't come to the ears of some people, because they*

had other, darker things on their mind”. – укр. *«Чутка, пришпилена Вільямовим пером до паперу, ніби метелик до картону, не потрапила до вух деяких осіб, оскільки вони мали на думці інші, значно неприємніші речі».* Під час перекладу задіяні наступні операції – **використання міжмовних перекладацьких відповідників, перестановка слів у реченні** згідно з синтаксичними нормами української мови. За Казаковою можна віднести такий переклад до способу **структурного перетворення**.

ПРИКЛАД 3: англ. “*The fog closed in, making every light a dim glow and muffling all sounds”.* – укр. *«Туман густішав, перетворюючи вуличні вогні на плями тьмяного світла та притлумлюючи всі звуки»*. У перекладі використали заміну closed in на «густішав». *Muffling* має український відповідник «приглушення», проте перекладачем використаний варіант «притлумлюючи», який є синонімом цього слова, але не може використовуватися в кожній ситуації як постійний відповідник англійського *muffling.* Тому можна сказати, що це **оказіональний відповідник**, тобто такий, який залежить від контексту.

ПРИКЛАД 4: англ. “*Then a voice said: 'Yes?'”.* – укр. *«Потім долинув голос: – Так?»*. Цей різновид метафори – **персоніфікація**, тому що a voice said – наділення абстрактного поняття «голос» людськими властивостями. Хоча ця метафора вже належить до стертих адже всі давно звикли до такого словосполучення. Перекладено за допомогою **структурного перетворення** – зміни порядку слів у реченні та **підбір варіантного відповідника** до слова «said» – «долинув».

ПРИКЛАД 5: англ. “*The usually busy streets were deserted”.* – укр. *«Заюрмлені вулиці знелюдніли»*. У цьому прикладі зустрілося уособлення, а під час перекладу метафори використали **варіантні відповідники** – «заюрмлені» та «знелюдніли» , які не є постійними відповідниками слів *busy* та *deserted.* Тут є тактика передачі когнітивної інформації та опущення комунікативно-нерелевантної інформації.

ПРИКЛАД 6: англ. “*A hopeless sort of voice said…”.* – укр. *«Слабка подоба людського голосу безнадійно прошелестіла»*. Використано заміну слова

«hopeless» на слабкий, також використано **доповнення** прикметником «людський» та заміна слова «said» на «прошелестіла», що в цьому випадку є **оказіональним відповідником** з синонімічним значенням до прямого відповідника. Також мало місце **опущення** *sort.*

ПРИКЛАД 7: англ. "*Snowflakes hissed".* – укр. *«Шипіли сніжинки»*. Переклад за допомогою **українських відповідників**, але змінено порядок слів.

ПРИКЛАД 8: англ. "*And the last thing William remembered, before something flew out of the night and smacked him between the eyes, was someone shouting, 'Stop the press!'".* – укр. *«Останнім, що почув Вільям, був чийсь крик: — Спиніть верстат!!!»*. Тактика передачі когнітивної інформації за допомогою перекладацьких відповідників ти опущення комунікативно нерелевантної інформації – *before something flew out of the night.*

ПРИКЛАД 9: англ. "*The third sat in the pointy end".* – укр. *«Третій сидів на носі човна»*. Тактика передачі когнітивної інформації через **додавання та пояснення** в процесі перекладу.

ПРИКЛАД 10: англ. "*The tall figure who had so recently been the focus of Mr Pin's attention was bundled ashore and hustled down an alley".* – укр. *«Висока постать того, кому пан Шпилька щойно приділив стільки уваги, вистрибнула з човна і поквапилась алеєю в темряву»*. Метафора тут «висока постать вистрибнула з човна і поквапилася…» – це персоніфікація. Також є **опущення комунікативно-нерелевантної інформації** в перекладі "*was bundled ashore".*

ПРИКЛАД 11: англ. "*The boat oozed to a halt alongside a tiny, little-used landing stage".* – укр. *«Човен грузько ткнувся в маленьку занедбану пристань»*. Наявне **структурне перетворення** та **додавання** в перекладі «грузько».

ПРИКЛАД 12: англ. "*A moment later there was the sound of a carriage rolling away into the night".* – укр. *«Незабаром із темряви почувся, швидко віддаляючись, стукіт коліс. Структурне перетворення, додавання «із темряви».* **Смисловий розвиток** того, який саме звук почувся - «стукіт коліс».

Як і в кожному іншому перекладі метафор, використана тактика відтворення когнітивної інформації через **використання перекладацьких відповідників**.

ПРИКЛАД 13: англ. “*The universe requires everything to be observed, lest it cease to exist”.* – укр. *«Кожна річ у всесвіті мусить мати спостерігача, інакше вона припиняє існувати»*. **Конкретизація, доповнення** *the universe* – кожна річ у всесвіті. **Структурне перетворення.**

ПРИКЛАД 14: англ. “*A figure shuffled out from the shadows of the alley, close by”.* – укр. *«З сутінків сусідньої алеї, човгаючи, виткнулася постать»*. Зміна порядку слів у перекладі. **Додавання** «човгаючи». Заміна *shuffled* на «виткнулася» – **варіантний відповідник** в цьому конкретному контексті.

ПРИКЛАД 15: англ. “*There was a smaller shape wobbling uncertainly by its side”.* – укр. *«Біля її ніг непевно коливалася тінь меншого розміру»*. **Смисловий розвиток** – біля її ніг. **Структурне перетворення**.

ПРИКЛАД 16: англ. “*And then the pain hit him”.* – укр. *«А потім на нього налетів біль»*. Персоніфікація, заміна *hit* на «налетів» та **структурне перетворення**.

ПРИКЛАД 19: англ. “*William winced”.* – укр. *«Обличчям Вільяма промайнула гримаса болю»*. Це **додавання**, **розширення**.

ПРИКЛАД 21: англ. “*William followed him along the avenue of busy dwarfs to the machine, which had been thumping away steadily”.* – укр. *«Вільям пройшов уздовж шерега заклопотаних гномів до машини, гупання якої раз у раз струшувало будинок»*. **Структурне перетворення**.

ПРИКЛАД 24: англ. “*The street was if not a dead end then seriously wounded by the area's change in fortunes”.* – укр. *«Вуличка, на якій він стояв, була якщо не зовсім забита, то принаймні добряче контужена ударами долі»*. **Заміна** *seriously wounded* на «добряче контужена».

ПРИКЛАД 29: англ. “*'Breakin' the budget, you said”.* – укр. *«Ви сказали, ми підриваємо бюджет»*. Переклад за допомогою підрядного речення, тобто це **структурне перетворення.**

ПРИКЛАД 31: англ. “*And the print bill is a major drain, as you know”.* – укр. *«І, як ви знаєте, рахунки за їхню роботу просто спустошують гаманець»*. Зустрічаємо тут **транспозицію** *a major drain*, де *drain* - це іменник, в перекладі стає дієсловом «спустошувати». Також в перекладі ще є **доповнення** «гаманець».

ПРИКЛАД 33: англ. “*Words didn't shout or make loud noises, which pretty much defined the rest of his family”.* – укр. *«Слова не галасували й не гримали на нього, що було чи не визначальною рисою його родичів»*. Уособлення, яке перекладено за допомогою **повного перекладу** «слова не галасували» та **заміни** «не гримали на нього»; *the rest of his family* – **опущення** *the rest.*

ПРИКЛАД 39: англ. “*On an impulse he wandered over to the departing Bursar”.* – укр. *«Раптовий імпульс змусив Вільяма наздогнати Скарбничого, що вже був зібрався йти»*. **Перефразування**, метафора о*n an impulse* передана через «раптовий імпульс змусив».

ПРИКЛАД 43: англ. “*Once upon a time nations fought like great grunting beasts in a swamp”.* – укр. *«Свого часу народи гризлися, мов болотні потвори»*. **Заміна** *fought* на «гризлися».

ПРИКЛАД 44: англ. “*Ankh-Morpork ruled a large part of that swamp because it had the best claws”.* – укр. *«Анк-Морпорк заправляв значним шматком болота, бо мав найкращі зуби»*. Перша частина речення передана за допомогою повного перекладу. **Заміна** *claws* на зуби, оскільки в українській мові метафоричний образ зуби в такому контексті більш звичний, ніж український відповідник слова *claws* «кігті».

ПРИКЛАД 45: англ. “*But today gold has taken the place of steel and, my goodness, the Ankh-Morpork dollar seems to be the currency of choice”.* – укр. «*Але сьогодні місце сталі посіло золото, і, на щастя, анк-морпоркський долар виглядає світовою валютою»*. Уособлення сталі та золота, та **повний переклад** цієї метафори. А от *the currency of choice* перекладено за допомогою заміни «світова валюта».

ПРИКЛАД 52: англ. “*The Watch are Mightily in Pursuit of the Wrongdoer, and are Confident of Apprehen,'ion at an Early Juncture”.* – укр. *«Варта йде по слідах злочинця: її представники висловлюють упевненість у його швидкому затриманні»*. Перш за все, одразу кидається в очі, що в оригіналі майже всі слова написані з великої букви, а в перекладі ні, що означає, що перекладач не використав у перекладі тактику відтворення формально-структурних характеристик тексту оригіналу. Взяте речення було надруковане в газеті Анк-Морпорку, а родзинкою твору «Правда» як раз є навмисні помилкі та газетні одруки. Зустрівся такий одрук як Apprehen,'ion замість apprehension. В перекладі це ніяк не передано. Щодо метафори «варта йде по слідах злочинця» то це **структурне перетворення** з **додаванням** «йде по слідах» та **опущенням** елементів оригіналу. Зате метафоричний образ «Варта» збережений.

ПРИКЛАД 53: англ. “*William had not been a particularly flexible twig”.* – укр. *«Вільям, щоправда, був не надто гнучким пагоном»*. Хоча відповідник згідно з перекладачем це «гілочка», «лозина». Під час перекладу було використано слово «пагін» для того, щоб уникнути асоціативної невідповідності між елементами метафори в мові оригіналу і мові перекладу.

ПРИКЛАД 55: англ. “*There was this to be said about the Smell of Foul Ole Ron, an odour so intense that it took on a personality of its own and fully justified the capital letter”.* – укр. *«Що можна сказати про Запах Старого Тхора Рона, чий аромат був таким густим, що здобув власну особистість і цілком заслуговував на те, щоби писатися з великої літери?».* Уособлення запаху. Це **повний переклад** метафори зі збереженням метафоричного образу.

ПРИКЛАД 60: англ. “*It had developed to such a degree that it now led a semi-independent life of its own, and often went to the theatre by itself, or read small volumes of poetry”.* – укр. *«Запах Рона протягом його життя сягнув такої сили, що почав вести напівсамостійне існування: час від часу він навіть самотужки ходив до театру чи читав коротенькі вірші».* Це уособлення та **повний переклад** метафори.

ПРИКЛАД 61: англ. “*It walked like a dog that was prepared, at any moment, to run”.* – укр. *«Він пересувався як пес, щомиті готовий дати драла»*. Використано тактику передачі когнітивної інформації через підбір **перекладацьких відповідників** та тактика стилістичної адаптації тексту через використання словосполучення «дати драла».

Взявши за основу класифікацію Казакової, було виведено у відсотках, який спосіб відтворення метафор Террі Пратчетта переважає в перекладі Олександра Михельсона: заміна – 37,78%, структурне перетворення – 23,33%, додавання та опущення – 20,00%, повний переклад метафори – 15,56%, традиційний відповідник – 3,33%.

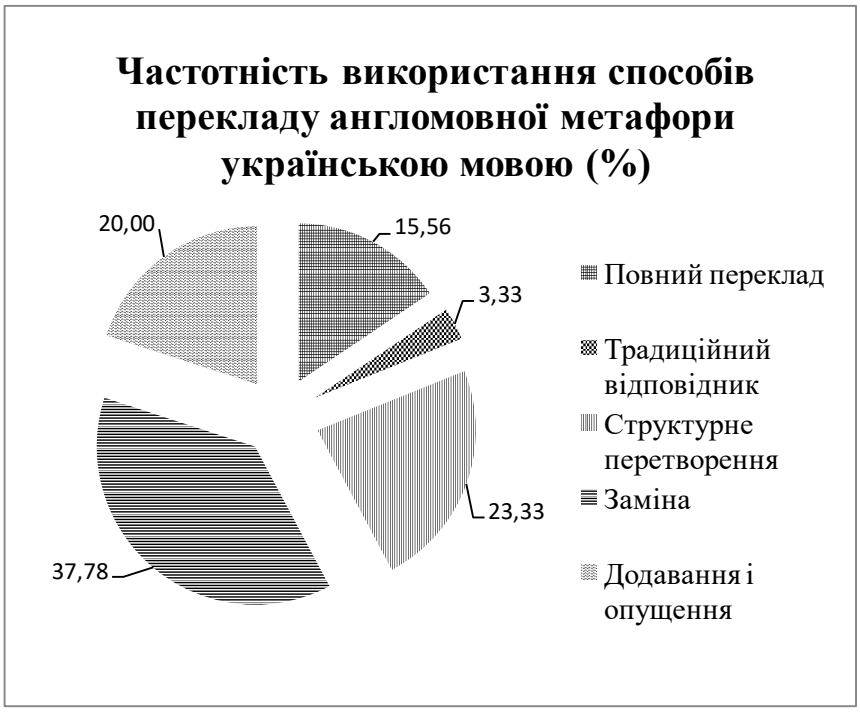

Рис. 2.1 Частотність використання способів перекладу англомовної метафори українською мовою

2.2. Проблема досягнення адекватності в українському перекладі англомовної метафори: лінгвокультурний аспект

Художню метафору розглядаємо як таке мовне явище, що є результатом пізнавально-мовленнєвої діяльності людини і якому притаманна властивість

відображати і зберігати національно-культурну інформацію. Когнітивна теорія метафори зараз розвивається в різних напрямках. Одне з них – це дескрипторна теорія метафори. Вона використовується для дослідження метафорики дискурсу в цілому, але не для аналізу окремих ізольованих прикладів.

Одним із центральних об'єктів вивчення в когнітивній теорії метафори є концептуальні метафори, які визначають способи осмислення людиною дійсності в певній культурі [16].

Кожен художній текст несе в собі відбиток національного мислення, національної психології, національного світосприйняття. Таким чином, це відношення представників різних мовних колективів до дійсності, відображеної в змісті художнього тексту, завжди трохи інакше. Під час перекладу йдеться про перенесення літературного твору не тільки з однієї мовної системи, але і з однієї ментальної сфери в іншу, де всі відносини і зв'язки, всі поетичні витоки не такі, як в першій.

Проте Террі Пратчетт у своїх творах намагається не прив’язуватися до якоїсь однієї культури, а використовує приклади, взяті зі світової культурної спадщини. Начитана, освічена людина буде легко орієнтуватися в цих включеннях і розуміти про що саме йде мова. Автор використовує цитати із «Божественної комедії», «Іліади», «Віднесених вітром», «Знедолених», «Дивовижного чарівника країни Оз», «Кримінального чтива», «Брудного Гаррі», образи з німого кіно, «Уотергейтської справи», оперної музики, творчості Елвіса Преслі і Бадді Холлі [15, с. 104]. Багато є включень із Шекспірівських текстів, тому, як зазначив Ф. Міллер, «це як повернення на рідний англійський ґрунт» [29].

Перш за все перекладач повинен розуміти метафору, використану автором, не тільки на лексичному рівні, а й на рівні семантики, смислу. Семантику метафори складають такі елементи, як початкове значення слова, образ, який створюється в результаті зіставлення та новий понятійний зміст, нова номінація, яка виникає в результаті осмислення метафори [21, с. 218].

Можна вважати переклад успішним, коли в перекладі метафора не викликає непотрібних асоціацій та хибних зв'язків. При чому в перекладі не обов'язково буде збережений метафоричний образ оригіналу. Досить часто мовою перекладу вдається досягнути того самого комунікативного ефекту, що і мовою оригіналу, але за допомогою метафоричних образів, що мають еквівалентну метафоричну основу.

Було розглянуто приклади метафор з вираженим культурним аспектом:

ПРИКЛАД 1: англ. "*It was turning out to be a very nasty winter indeed, a gazpacho of freezing fog, snow and Ankh-Morpork's ever-present, ever-rolling smog.* – укр. *«Схоже було, що зима наближається справді мерзенна — гаспаччо із крижаного туману, снігу та вічного анк-морпоркського смогу»*. Як раніше згадувалося, Террі Пратчетт у своїх творах використовує світову спадщину, навіть якщо це стосується кухні. У цьому прикладі згадано страву гаспаччо – іспанський холодний суп. Для того, щоб зрозуміти метафору, використану автором, потрібно знати, що це за страва, а найголовніше розуміти, що цей суп подається холодним. В перекладі цю лексему передано за допомогою транслітерації – гаспаччо. Але можливо варто було би ще додати уточнення (роз'яснення, перекладацький коментар) і вказати в ньому, що ця страва означає саме крижаний суп, тому що людина, яка не тямить у світовій кухні, просто не зрозуміє цієї метафори. Використано повний переклад метафори за допомогою українських відповідників і транслітерації.

ПРИКЛАД 2: англ. "*The creaking cart"* – укр. *«рипуча фіра»*. Цікавим є те, що слово *the cart* перекладається українською, як «візок» або «колісниця». Проте в перекладі використане слово «фіра» – діалектна назва воза. Не можна стверджувати, що тут відбулася заміна метафоричного образу, скоріше – вибір варіантного відповідника, хоча й діалектного. Тут потрібно згадати, про що йде мова в творі і де саме відбуваються події. Оскільки це Анк-Морпорк – це велике місто, куди стікається велика кількість населення для пошуку роботи і кращого життя, тут багато бідних районів з найнижчими верствами населення, мовлення яких далеке від стандартизованого. Видається логічним і доречним

використання перекладачем діалектного слова, зумовлене саме цими обставинами, хоча *the cart* в оригіналі є загальновживаним словом.

ПРИКЛАД 3: англ. “*Bloody dwarfs”* – укр. *«триклятi гноми»*. *Dwarfs* – це представники вигаданого автором всесвіту, вигаданої реальності. Українською мовою слово перекладається як «карлики» або «карликові тварини». Варіант «гноми» також присутній у словнику. Перекладач використав саме його, підібравши найкращий, на його думку, варіантний відповідник. Проте в книгах Дискосвіту існує дві раси гномів: *dwarfs* традиційно перекладають, як «гноми», а інша раса *gnomes* в різних книгах перекладається по-різному, наприклад, «карлики», «ліліпути» чи «леприкони». Тому в перекладах існує певна плутанина. Цікавим є варіант перекладу слова *bloody* – «триклятий». Bloody в своєму непрямому значенні довгий час вважалося ненормативним словом у британській англійській мові і мало значення, схоже за дефініцією до «чортовий». Отже, перекладач не просто вдався до буквального перекладу – «криваві гноми», а справді підібрав адекватний переклад, який передає правильні відтінки значення оригіналу.

ПРИКЛАД 4: англ. “*His eye was caught by a little pool of light by the Watchmakers' Guild”*. – укр. *«В око йому впала пляма світла з вікна Гільдії годинникарів»*. Бачимо переклад пасивної конструкції активною. Тобто в перекладі використано структурне перетворення. В наведеному прикладі зустрічається власна назва *Watchmakers' Guild.* Це вигадана гільдія, реалія у всесвіті Дискосвіту, вона не може мати ніяких аналогів в українській мові, тому передаємо її назву за допомогою калькування. Взагалі не всі реалії потрібно або доцільно передавати за допомогою аналогів у мові перекладу, деколи цього зовсім не варто робити, тому що саме через реалії світу мови оригіналу, носій мови перекладу пізнає іншу культуру.

ПРИКЛАД 5: англ. “*They stared into the slowly rolling clouds that filled Broad Way”*. – укр. *«Вони втупилися в місиво туману, що повільно ворушився уздовж усього Брод-Вею»*. У перекладі метафори використано заміну *clouds* на «туман»

та структурне перетворення. Також присутня заміна *filled* на «ворушився», замість «заповнив Брод-Вей». Назву вулиці перекладено транслітерацією.

ПРИКЛАД 6: англ. “*Lord Vetinari's gaze traversed the inky room, paused a moment on the pile of madly smiling rocking horses, and then took in the toiling dwarfs”*. – укр. *«Справді, – погляд Ветерані перетнув кімнату, на мить спинився на божевільно всміхнених мордах коників-гойданок, і вперся в заклопотаних гномів»*. У перекладі зустрічаємо опущення the inky, напевне перекладач не вбачав у цьому слові комунікативно цінної інформації. *The inky* означає чорний або насичений темно-синій колір. *Rocking horses* – коники-гойдалки: під час перекладу використано український відповідник. Також в цьому прикладі присутня така перекладацька операція, як додавання: «на божевільно всміхнених *мордах».*

ПРИКЛАД 7: англ. “*Happening people”*. – укр. *«Люди без гальм»*. Happening є словом, що має такі дефініції: жвавий, яскравий, динамічний, модний та навіть театралізоване дійство непов'язаних та химерних чи смішних дій, часто спонтанних. Саме тому перекладач вдало передав прагматичний ефект оригіналу в цьому реченні. Такий переклад здається адекватним завдяки використанню зрозумілого та прийнятного в мові перекладу звороту, хоча й з використанням нового метафоричного образу.

ПРИКЛАД 8: англ. “*The coach arrived at a large house in the city”*. – укр. *«Карета спинилась перед великим будинком»*. Заміна *arrived* на «спинилась». *The coach* – це старомодний екіпаж, який запряжений конями, зараз використовується в основному в офіційних чи королівських церемоніях. Український відповідник із таким самим значенням – це карета або кінний екіпаж – закритий пасажирський візок з ресорами.

ПРИКЛАД 9: англ. “*After some minutes in its presence, wax would trickle out of people's ears and their hair would begin to bleach”*. – укр. *«А ще за кілька хвилин з ваших вух починала текти сірка, а волосся починало сивішати»*. Заміна wax – віск на «сірка» у перекладі. Бачимо заміну метафоричного образу через те, що в мові оригіналу і в мові перекладу не збігаються традиції

вираження емоційно-оцінної інформації, використаної в цій метафорі. Так само *to bleach* за словником перекладається як «відбілювати», а в перекладі використане слово «сивішати», яке традиційно використовується в українській мові для означення подібної ситуації. Цікаво, що в англійській мові для позначення воску від свічки і для позначення рідини, яка є в людському вусі, використовується одне й те саме слово *wax*. У той час як ми в українській мові маємо два різних слова для позначення цих явищ. Перекладач адекватно переклав метафору оригіналу, виконавши поставлене комунікативне завдання автора.

Висновки до розділу 2

Отже, специфіка передачі метафоричної домінанти ідіостилю Террі Пратчетта в перекладі з англійської мови українською полягає у тому, що в автора зустрічаються авторські метафори, оказіоналізми, які потрібно передавати в перекладі максимально близько до оригіналу і в одночас прагматично адаптовано, щоб досягти комунікативного ефекту, рівноцінного оригіналу.

Було виявлено найбільш уживані способи перекладу метафор за класифікацією Казакової, які показали, що переважає спосіб заміни – 37,78%, структурного перетворення – 21,43%, додавання та опущення – 20,00%. Менш вживаним був повний переклад метафори – 15,56% та найрідше зустрічався традиційний відповідник – 3,06%.

Окремо варто звернути увагу на переклад великої кількості метафор за допомогою еквівалентів, перекладацьких, контекстних, оказіональних відповідників. Переклад за допомогою різноманітних відповідників реалізує застосування найбільш уживаного в цьому дослідженні способу заміни під час відтворення метафоричної домінанти.

ВИСНОВКИ

Вирішення завдань започаткованого дослідження дали змогу дійти таких висновків:

1. Було визначено й охарактеризовано основні поняття дослідження, що стали теоретичним підґрунтям для аналізу відтворення метафоричної домінанти ідіостилю Террі Пратчетта у фентезі «Правда». Цими основними поняттями стали *ідіостиль* як система принципів моделювання індивідуальної авторської картини світу за допомогою формування змісту художнього тексту, відбору мовних одиниць і образних засобів для його вираження, заснованого на особливостях свідомості мовної особистості та її уявленнях про дійсність; *метафора* як художній засіб, що полягає в перенесенні ознак одного предмета чи явища на інший на основі їхньої схожості, та представлений у вигляді стертих метафор, що втратили свою образність, образних загальномовних метафор і образних індивідуально-авторських метафор; *комунікативно-рівноцінна стратегія перекладу* як така, що використовується в художньому перекладі для здійснення на реципієнта перекладу такого самого комунікативного ефекту, як і від оригіналу твору; *тактики перекладу* як компоненти реалізації стратегії перекладу, а саме сукупність засобів досягнення мети комунікації у перекладі; *перекладацькі операції* як інструмент тактико-стратегічної реалізації комунікативно-рівноцінного перекладу.

2. Було здійснено перекладацький аналіз роману на предмет виявлення способів перекладу, тактик і операцій, задіяних у відтворенні метафоричної домінанти ідіостилю автора. Результати аналізу показали, що в досліджуваному перекладі були задіяні такі тактики: тактика відтворення індивідуального стилю автора, тактика передачі когнітивної інформації (використання міжмовних і перекладацьких відповідників, узагальнення (резюмування інформації), опущення комунікативно-нерелевантної інформації, використання пояснень в процесі перекладу), тактика лінгво-культурної адаптації тексту (транспозиція, компенсація, описовий переклад), тактика відтворення стилістичних

характеристик тексту і стилістичної адаптації тексту (модифікація стилістичного забарвлення тексту оригіналу відповідно до норм художнього стилю української мови за допомогою використання міжмовних і перекладацьких відповідників та прийому компенсації).

Під час аналізу способів перекладу метафор за основу було взято класифікацію Т. А. Казакової, яка виділяє такі способи: повний переклад (збігаються як правила сполучуваності, так і традиції вираження емоційно-оцінної інформації, вжиті у певній метафорі); додавання/опущення; заміна; структурне перетворення; традиційний відповідник.

У перекладі Олександра Михельсона найпоширенішим способом перекладу метафор є заміна (37,78% випадків), яка часто пов’язана з використанням синоніма до українського відповідника англійського слова, тому що саме цей синонім більше підходить стилістично і виконує комунікативну функцію на рівні з оригіналом. Друге місце посідає структурне перетворення метафори відповідно до норм мови перекладу (23,33%). Третє місце посідають додавання та опущення (20,00% випадків). Серед проаналізованих метафор повним перекладом передано (15,56%) і найменше зустрілося метафор, які можна перекласти традиційним відповідником.(3,33%).

3. Також під час аналізу було виявлено лексичні особливості цього твору, що можуть викликати труднощі в перекладі. До них можна віднести постійні навмисні помилки, огріхи та неграмотні записи, які в перекладі передавалися через помилки в написанні слів. У творі також характерним є використання інтертекстуальності, порівнянь, оказіоналізмів, алюзій, гри слів, гумору та сатири, що формують його метафоричну домінанту. Задля забезпечення адекватного перекладу, подолання цих труднощів відбувається через використання лексичних та граматичних трансформацій та підбору еквівалентних висловів та відповідників у мові перекладу. Вибір способу перекладу метафори залежить від функції конкретної метафори, від її стилістичних особливостей, норм мови перекладу та від перекладацького завдання.

4. Особливість лінгвокультурного аспекту під час перекладу твору Террі Пратчетта «Правда» полягає в тому, що автор у своїх творах намагається не прив’язуватися до однієї певної культури, а використовує приклади, взяті зі світової культурної спадщини, що дещо ускладнює переклад, адже перекладач повинен мати високий рівень освіченості, загального розвитку та постійно поповнювати арсенал знань. Однак, скаладається позитивне враження від роботи перекладача над відтворенням лінгвокультурних характеристик твору, тому можна зробити висновок, що перекладачем зроблено якісний та адекватний переклад з урахуванням мультикультурності твору.

Наразі вивчення особливостей відтворення метафоричної домінанти у перекладі має істотні перспективи для подальших наукових досліджень у таких аспектах перекладознавства, як розробка теоретичних засад для опису адекватності відтворення індивідуального стилю автора художнього тексту в перекладі, пов’язаних із його стилістичними і психолінгвістичними особливостями; опис окремих труднощів перекладу, пов’язаних із проблемними мовними і стилістичними явищами, які мають розбіжності в принципах оформлення в різних мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Античные теории языка и стиля: антология текстов / под ред. О. М. Фрейденберг. Санкт-Петербург : Алетейя, 1996. 364 с.

2. Аристотель. Поэтика. Риторика. Санкт-Петербург : «Азбука-классика», 2010. 292 с.

3. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры: сборник / под общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва : Прогресс, 1990. 499 с.

4. Арутюнова Н. Д. Метафора. Энциклопедия «Русский язык». Москва : БРЭ; Дрофа, 1998. 233–236 с.

5. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Яз. рус. культ. 1999. 896 с.

6. Блэк М. Метафора. Теория метафоры: сборник / под общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва: Прогресс, 1990. 157 с.

7. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. Москва : Высшая школа, 1989. 404 с.

8. Виноградов В. В. Проблемы русской стилістики. Москва : Высшая школа, 1981. 320 с.

9. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1956. 519 с.

10. Золян С. Т. От описания идиолекта – к грамматике идиостиля. Язык русской поэзии XX века. сб. науч. тр. Москва : Ин-т рус. яз. АН СССР, 1989. С. 238–259.

11. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English-Russian = Translation techniques. Санкт-Петербург : СОЮЗ, 2000. 319 с.

12. Казакова Т. А. Теория перевода – лингвистические аспекты. Москва : Флинта, 2003. 235 с.

13. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 264 с.

14. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва : УРСС, 2009. 170 с.

15. Курята Ю. В., Касаткіна-Кубишкіна О. В. Лінгвокультурне коментування літературної спадщини Террі Пратчетта (на основі серії «Плаский світ»). Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : Серія «Філологія» : наук. журнал. 2014. № 46. С. 103–105.

16. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.

17. Левин Ю. И. Избранные труды: Поэтика. Семиотика. Москва : Языки русской культуры, 1998. 457–464 с.

18. Леденева В. В. Идиостиль (к уточнению понятия). Филологические науки. *Вестник Московского университета*. 2002. № 6. С. 36–41.

19. Метафоры, которыми мы живем: пер. с англ. / под ред. А. Н. Баранова. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с.

20. Ричардс А. Философия риторики. Теория метафоры : сборник / под общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва : Прогресс, 1990. 149 с.

21. Романюга Н. В. Відтворення метафоричної образності при перекладі української прози англійською мовою (на матеріалі оповідання В. Винниченка “Голод”). *ВІСНИК Житомирськ. держ. ун-ту імені Івана Франка*. 2008. №38 С. 217–220.

22. Сдобников В. В. Коммуникативная ситуация как основа выбора стратегии перевода : дис. … д-ра філол. наук: 10.02.20. Нижний Новгород, 2015. 492 с.

23. Сдобников В. В. Коммуникативный эффект в двуязычной коммуникации: уточнение понятия. Современные проблемы частной теории перевода: *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2010. № 9. С.121–130.

24. Старкова Е. В. Проблемы понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях. *Вестник ВятГУ*. 2015 № 5. С. 76–79.

25. Телия В. Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция. Метафора в языке и тексте. Москва : Наука, 1988. 26–52 с.

26. Террі Пратчетт. URL: https://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A2%D0%B5%D1%80%D1%80%D1%96_%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D1%82&oldid=26384791 (дата звернення: 08.08. 2019).

27. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре. ИЯШ. 1997. №3. С. 13–18.

28. Шикалов С. В. Способы перевода метафор в концепции Питера Ньюмарка. Вестник МГЛУ. 2010. № 9. С. 156–162. URL: http://www.thinkaloud.ru/science/shik-newmark.pdf (дата звернення: 16.07. 2019).

29. Miller F. Terry Pratchett: The Soul of Wit. Contemporary Literary Criticism. Detroit, Mich : Thomson Gale, 2005. 197 p.

30. Newmark Peter. A Textbook of Translation. Harlow : Pearson Education Limited, 2008. 292 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

31. Террі Пратчетт. Правда. URL: https://www.rulit.me/books/pravda-ukr-read-428237-1.html#section_1 (дата звернення: 07.05.2019).

32. Terry Pratchett. The Truth. URL**:** http://novelfreereadonline.com/241603/the-truth (дата звернення: 07.05.2019).